Tuż przed II wojną rozwijająca się społeczność wybudowała za synagogą dużą szkołę, a w kompleksie znajdowała się też łaźnia. Białowieski rabin został znanym uczonym w Wielkiej Brytanii i ma swój biogram w Encyclopaedia Judaica. Żydzi mieszkali też w innych wioskach, obecnych dzielnicach Białowieży - Zastawie, Podolanach, Krzyżach. Trudnili się handlem i rzemiosłem. Prowadzili sklepy spożywcze, żelazne, bławatne i galanteryjne oraz piwiarnie.
Byli krawcami, kowalami, fryzjerami, szewcami, rzeźnikami, taksatorami drewna. Na obecnej ulicy Waszkiewicza ponad 60 budynków to dawne domy i sklepy żydowskie, między innymi te, które chętnie odwiedzają turyści: Restauracja "Stoczek", Pizzeria "Siciliana" i Kawiarnia "Walizka".

W okresie XX-lecia międzywojennego młodzież licznie uczestniczyła w silnym na tym terenie ruchu syjonistycznym i część wyemigrowała do Palestyny do kibuców, gdzie ich potomkowie żyją do dziś.

10 sierpnia 1941 roku Niemcy rozstrzelali w Żwirowni, niedaleko wioski Podolany, 77 mężczyzn i chłopców żydowskich, a resztę wywieźli do getta w Kobryniu i do getta w Prużanie. Ci z Kobrynia, zostali zamordowani w 1942 roku w masowych egzekucjach w Bronej Górze, Żydzi z getta w Prużanie, zostali na początku 1943 roku deportowani do obozu Zagłady w Auschwitz. Przeżyło pięć osób - Izrael Malecki, który wrócił na 2 lata do Białowieży, a potem wyjechał do Izraela razem z tzw. Sarenką, która przetrwała wojnę w Białowieży jako Polka; Leibel Feldbaum, który po wyzwoleniu obozu dołączył do rodziny w USA; kobieta o nazwisku Rozencwajg, która ukrywała się na wsi koło Siedlec oraz Dawid Waldszan (David Waldshan), który jako jedyny ocalony z Białowieży nadal żyje w USA.

Po białowieskich Żydach nie pozostał niemal żaden ślad - synagoga i szkoła (które znajdowały się na tyłach obecnego sklepu Kamar przy ul. Waszkiewicza 38) zostały rozebrane w latach 60. Do dziś na sąsiednim prywatnym placu stoi skromny budyneczek łaźni. Zachowały się opowieści o sklepie Alkona, z najlepszą gabardyną, z której leśnicy szyli swoje mundury, o smażonych śledziach na zakąskę u Nechy, bułeczkach od Prynca, o zamkach z piasku dla Roszelki i pięknej Rozie przechowywane w pamięci najstarszych mieszkańców.

Pamięć o białowieskiej społeczności Żydów niesie **Wirtualne Muzeum Historii Żydów w Białowieży** - dostępne w internecie pod adresem:

www.jewish-bialowieza.pl

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Muzeum powstało w ramach stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

The Virtual Museum of THE HISTORY OF JEWS IN BIALOWIEZA

ביאלובייז'ה

Jews started to settle in Bialowieża already in the first half of 19th century, when it belonged to Russia (Grodno Governoate, district of Pruzhany). That time, the name Bialowieza was referred only to the hunting residence of the Tsars of Russia, the people actually lived in few little villages, which today are called Bialowieza. Jews settled in the Stoczek village, which is the main street of Bialowieza today - Gen. A.Waszkiewicza street. As the Bialowieza developed, due to the building of the Tsars' palace and the railway, and due to the general development of the timber industry, new Jewish residents arrived. Around the year 1910 the wooden Synagogue was built in Bialowieza. There was a private house of prayer on the same street, after the World War I, the building is still there. Jewish children attended public schools, together with Polish and Belarusian students, and additionally they gained the education in cheder as well from melameds - the private Jewish teachers.

Just before World War II, the expanding Jewish community had built a big schoolhouse along with a bath-house. The rabbi from Bialowieza became a well-known scholar in the UK - we can find his biography in the Encyclopaedia Judaica. Jews were also settled in Zastawa, Podolany and Krzyze villages, in time became, the streets of Bialowieza. Jews dealt with reatail trade and various crafts. They owned the groceries and stores with hardware, textiles, gallantry, and also brasseries. They were tailors, blacksmiths, hairdressers, cobblers, butchers and wood's valuators. At the Waszkiewicza street there are still over 60 Jewish buildings - houses and shops. Some of them are often visited by tourists today: Restaurant "Stoczek", Pizzeria "Siciliana", and Caffe "Walizka". During the interwar period, Jewish youth strongly participated in the Zionist movement, some of them emigrated to Palestine and worked in Kibbutzs. Their families still live there today.

August 10, 1941, Germans executed 77 Jewish men and young boys, at the "Żwirownia" - a gravel pit nearby the Podolany village. The others were deported to the ghetto in Kobryn and Pruzhany. Those, from Kobryn were murdered in mass executions in Brona Gora in 1942. Jews from the ghetto in Pruzhany in the begining of the 1943 were shipped to the concentration camp in Auschwitz. Five Bialowieza Jews survived. Izrael Malecki returned to Bialowieza and after 2 years moved to Israel together with women called Sarenka (who had survived war in Bialowieza as a Pole); Leibel Feldbaum, who, after the camp liberation, joined his family in the USA and a women named Rozencwajg, who survived hiding in a village near Siedlce. David Waldshan is the last living survivor of the Bialowieza Jewish community, and he lives in the USA.

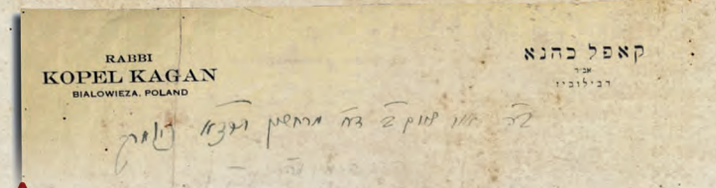

Almost no trace of the Bialowieza Jews has remained - the synagogue and the schoolhouse were demolished in the 60s. (They were located on the today backyard of the "Kamar" grocery store, Waszkiewicza street No. 38). The small building of the former bathhouse still exists on the neighboring yard. The stories about Alkon's store with the best gabardine for the foresters' uniforms, of fried herrings served as the appetizers at the Necha's Pub of Prynce's buns, sandcastles built for Roszelka, or of the beautiful girl Roza are still recalled by the oldest residents of Bialoweza.

The memory of the Bialowieza Jewish community is preserved by the **Virtual Museum of the History of Jews in Bialowieza** - available online at:

www.jewish-bialowieza.pl

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

The Museum was created under the scholarship of the Minister of Culture and National Heritage in Poland

Wirtualne Muzeum HISTORII ŻYDÓW W BIAŁOWIEŻY

ביאלובייז'ה

Żydzi osiedlali się w Białowieży już w I połowie XIX wieku, kiedy Białowieża należała do Rosji (gubernia grodzieńska, powiat Prużana). Sama nazwa Białowieża odnosiła się wtedy tylko do rezydencji myśliwskiej carów Rosji, a ludzie mieszkali w stanowiących współcześnie Białowieżę - kilku wioskach. Żydzi osiedlali się we wsi Stoczek, którą obecnie stanowi główna ulica Białowieży - Waszkiewicza. Osadnictwo rosło wraz z rozwojem Białowieży (budowa pałacu carskiego, stacji kolejowej, rozwój przemysłu drzewnego). Około 1910 roku wybudowano drewnianą synagogę, a po I wojnie światowej na tej samej ulicy działał też prywatny dom modlitwy. Dzieci żydowskie uczęszczały do szkół powszechnych wraz z dziećmi białoruskimi i polskimi, a oprócz tego do chederu i prywatnych nauczycieli żydowskich - małamedów.